

'üdfi sayılabilir. Elli yıl boyunca Enbâriyyûn Camii'nde ders veren Niftaveyh 12 Rebîu-levvel 323'te (19 Şubat 935) Bağdat'ta vefat etti. Onun sohbeti tatlı, ahlâklık, cömert ve güvenilir bir kişi olduğu, ancak kendisini ihmal edip temizliğine ve elbisesine özen göstermediği nakledilir (Yâkût, I, 256-257). İbn Düreyd ile atışmaları olduğu gibi İbn Bessâm el-Bağdâdî gibi bazı edip ve âlimler onun hakkında hiciveler yazmıştır (Kemâleddin el-Enbârî, s. 261; Yâkût, I, 264).

Nahiv alanında İbn Keysân, Zeccâc ve Ebû Bekir el-Enbârî tabakasında sayılan Niftaveyh (*Tehzîbü'l-luğa*, I, 28), Kûfe-Basra karışımı seçmeci ve Bağdat mektebi paralelinde uzlaştırmacı bir çizgi takip etmiştir (İbnü'n-Nedîm, s. 90). Arap dilindeki iştikak ilkesini kategorik olarak reddetmiş, dilin menşei meselesinde öğretme ve uzlaşma nazariyesini benimsemiş, tabii ve tevkifi bir olgudan söz etmiştir. İbn Düreyd'in *Cemheretü'l-luğa* adlı sözlüğünün Halîl b. Ahmed'e ait *Kitâbü'l-'Ayn*'in değiştirilmiş ve bozulmuş bir şekli olduğunu söylemiş, Mu'tezile'nin Kur'an-ı Kerim'in mahlûk sayıldığı iddiasını tutar-sız bulmuştur.

Fıkıhta yakın dostu İbn Dâvûd ez-Zâhirî'nin yöntemini benimsediği ve bu mezhebin önde gelen simaları arasında yer aldığı kaydedilmektedir (Safedî, VI, 130). Onun bazı kaynaklarda Şîi ve Hanbelî şeklinde nitelendirilmesi gramerde olduğu gibi mezheplerde de seçmeci ve uzlaştırmacı bir çizgi takip ettiği ihtimalini düşündürmektedir (*El²* [İng.], VIII, 14). Cerîr b. Atıyye ve Ferezdak'ın *en-Neķā'iz*'i ile Zürrümme gibi birçok şairin divanını ezberlediği kaydedilen Niftaveyh'in şiirle ilgili teorik ve teknik bilgilere vâkıf olduğu belirtilir. Ayrıca gazel, nesib, hiciv ve hikmet konularında şiirler yazmıştır. Genellikle kıtalar halinde intikal etmiş olan şiirleri kaynaklarda dağınık biçimde yer almaktadır (meselâ bk. Yâkût, I, 257-271; *A'yânü's-Şî'a*, II, 222-223).

Eserleri. Niftaveyh çeşitli alanlarda çok eser telif etmekle birlikte bunlardan sadece ikisi günümüze ulaşmıştır. 1. *el-Makşûr ve'l-memdûd* (nşr. Hasan Şâzelî Ferhûd, *Câmi'atü'l-Melik Su'ûd Mecelletü Külliyyeti'l-âdâb*, IV/5 [Riyad 1975-1976], s. 93-127; Kahire 1980). Arap dilindeki makşûr ve memdûd isimlerle kelimelerin yazılışı, i'rab şekilleri, tekil, ikil ve çoğullarındaki değişiklikler, sonu hemzeli fiiller, çeşitli bablardan masdar, ism-i fâil ve ism-i mef'ûl kalıpları, münsarif ve gay-i münsarif olma durumu gibi konular veciz bir

anlatımla ele alınmaktadır. Sahasında ilk eserlerden olan risâlede Kûfe mektebinin yöntem ve terimleri kullanılmıştır. 2. *Mes'ele'tü Sübhân* (nşr. Yâsîn Muhammed es-Sevvâs, *MMLADm.*, LXIV/3 [1989], s. 361-391). Risâlede "sübhânallah" terkibi, içinde sübhân ve tesbih ifadeleri geçen otuz iki âyet, şiir ve hadis yorumlanmış ve filolojik açıdan açıklanmıştır.

Niftaveyh'in kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *el-Bârî fi'l-luğa*, *er-Red 'alâ men kâle bi-halkı'l-Kur'an* (*er-Red 'ale'l-Cehmiyye*), *el-Emsâl* (bu üç eserin VII./XIII. yüzyılda Halep Kütüphanesi'nde nüshaları olduğu bilinmektedir), *Emsâlü'l-Kur'an*, *İhtilâfû'l-meşâhif*, *Garîbü'l-Kur'an* (hacimli bir eser olup VII./XIII. yüzyılda Halep Kütüphanesi'nde yazması olduğu belirtilmektedir), *el-İktisârât*, *el-İstifâ fi's-şurûṭ* veya *el-İstignâ ve's-şarṭ* (*ve's-şurûṭ fi'l-kur'ân*), *el-Kavâfî*, *el-Meşâdir*, *el-Muknî' fi'n-naḥv*, *el-Mûlah*, *en-Naḥl* (*en-Neml*), *er-Red 'alâ men yez'umü enne'l-'Arab yeṣṭakku kelâmehâ ba'zâhû min ba'z*, *er-Red 'ale'l-Mufaḍḍal b. Seleme fi nakḍihî 'ale'l-Halil*, *eş-Şehâdât*, *et-Tevbe*, *et-Târîḥ*, *el-Vüzerâ*, *Kitâb fi enne'l-'Arab tetekellemü ṭab'an lâ ta'allümen*, *Aṭrağâşse fi'l-luğa*, *Kaşide fi garîbi'l-luğa*. Niftaveyh ayrıca *Dîvânü's-Semv'e'lî* (nşr. Abdülkerîm ed-Düceylî, Bağdad 1955) ve *Dîvânü Sûhaym 'Abdü Beni'l-Ḥaş-hâş*'ı derlemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Tehzîbü'l-luğa, I, 27-28; Niftaveyh, *Mes'ele'tü sübhân* (nşr. Yâsîn Muhammed es-Sevvâs, *MMLADm.* içinde), LXIV/3 (1989), neşredenin girişi, s. 361-369; a.mlf., *el-Makşûr ve'l-memdûd* (nşr. Hasan Şâzelî Ferhûd, *Câmi'atü'l-Melik Su'ûd Mecelletü Külliyyeti'l-âdâb* içinde), IV/5, Riyad 1975-76, neşredenin girişi, s. 93-104; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb* (Meynard), VI, 85; Ebû Bekir ez-Zübeydî, *Ṭabakâtü'n-naḥviyyin ve'l-luğaviyyin* (nşr. M. Ebû'l-Fazl İbrâhîm), Kahire 1984, s. 154; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdd), s. 90; Ha-tîb, *Târîḥu Bağdâd*, VI, 159-162; İbn Hayr, *Feh-rese*, s. 395-396, 398, ayrıca bk. tür.yer.; Kemâleddin el-Enbârî, *Nüzhetü'l-elibbâ* (nşr. İbrâhîm es-Sâmerrâî), Zerkâ (Ürdün) 1405/1985, s. 194-197, 261; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba*, I, 254-272; İbnü'l-Kiftî, *İnbâhü'r-ruvât*, I, 176-183; Yağmûrî, *Nürü'l-kâbes el-muḥtaşar mine'l-Muktebes* (nşr. R. Sellheim), Wiesbaden 1384/1964, s. 344-345; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 47-49; Safedî, *el-Vâfi*, VI, 129-133; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, I, 25; Brockelmann, *GAL*, I, 112; *Suppl.*, I, 173, 184; Sezgin, *GAS*, VIII, 149-152; *A'yânü's-Şî'a*, II, 220-223; A. D. el-Ömerî, "Niftaveyh ve devrühû fi'l-kitâbe ve't-târîḥ", *Mecelletü Külliyyeti'l-âdâb*, sy. 15, Bağdad 1972, s. 71-102; Omar Bencheikh, "Niftawayh", *El²* (İng.), VIII, 14-15.

ZÜLFİKAR TÜCCAR

NİGÂHDÂŞT

(نگاه داشت)

Hâcegân silsilesi ve Nakşibendiyye tarikatında sâlikin kelime-i tevhidi zikrederken bütün dünyevî düşüncelerden uzaklaşması anlamında bir terim (bk. HÂCEGÂN).

NİGÂR HANIM

(1862-1918)

Türk şairi ve yazarı.

İstanbul'da doğdu. Asıl adı Sandor Far-kaş olup 1848 Macar İhtilâli'nden sonra Türkiye'ye sığınarak ihtidâ eden ve "Macar" lakabıyla tanınan Osman Paşa'nın kızıdır; annesi, Sadrazam Keçecizâde Fuad Paşa'nın mühürdarı Nûri Bey'in kızı Emine Rif'atî Hanım'dır. Yedi yaşında iken Madam Garos'un Kadıköy'deki yatılı okuluna verildi. Bu okulda Fransızca, piyano, resim ve dikeşin yanı sıra Rumca, İtalyanca ve Ermenice öğrendi. Dönemin ünlü ismi Ebül-lisan Şükrü Efendi'den Türkçe, Arapça ve Farsça dersleri aldı. Örtünme yaşının yaklaşması sebebiyle okuldan alındı, piyano ve lisan derslerine evde devam etti.

Henüz çocuk denecek bir yaşta iken yaptığı, mutsuzluğuyla edebî hayatını etkileyecek olan evliliğinden (1875) Sâlih Münir, Sâlih Feridun ve Sâlih Kerâmet adlı çocukları dünyaya geldi. Evliliğinin yedinci yılında kocası İhsan Bey'le arasında beliren anlaşmazlık yüzünden baba evine döndü, bir müddet sonra da kocasından ayrıldı (1889). Bu arada *Efsûs* adlı bir şiir kitabı yayımlaması (I. kısım, 1887) bir anda ilgi odağı haline gelmesine sebep oldu. *Efsûs*'un üç yıl

Nigâr Hanım'a ait iki fotoğraf

sonra çıkan ikinci kısmı şöhretini pekiştirdi. Üç oğlunun da Galatasaray Mektebi Sultânisi'nde eğitim görmesini sağlayan Nigâr Hanım onları mutlu etmek için İhsan Bey'le tekrar evlendi (1895). *Niran*, 1896'da Nigâr Hanım'ın aynı zamanda başyazarlığını yaptığı Hanımlara Mahsus Gazete Kütüphanesi'nin ilk eseri olarak neşredilince II. Abdülhamid tarafından ikinci dereceden Şefkat nişanıyla ödüllendirildi (1898). *Aks-i Sedâ* (1899) ve *Safahât-ı Kalb* (1901) edebî eserlerini sürdüren Nigâr Hanım günlüğünde sık sık çapkınlığından, sefahat ve kumar düşkünlüğünden şikâyet ettiği İhsan Bey'den ikinci ve son defa olarak boşandı (1902). Annesinin ve babasının ölümünden sonra kendisini oğullarına ve edebiyata hasrederek Şişli'deki konağında meşhur salı toplantılarını düzenlemeye başladı; yerli yabancı, kadın erkek seçkin bir sanatkâr zümresini çevresine topladı. Buraya devam edenler arasında Recâizâde Mahmud Ekrem, Şeker Ahmed Paşa, Süleyman Nazif, Faik Âli Ozansoy, Abdülhak Hâmid Tarhan, Mustafa Reşid, Ali Ekrem Bolayır, Celâl Sahir Erozan, Ercümen Ekrem Talu, Ahmed Râsim, Macar Türkologu Ignác Kúnos, Arminius Vámbéry, ressam Zonaro, piyanist Furlani ve Hegey, kemânî Tatıyos Efendi, dönemin Maarif nâzırı Münif Mehmed Tâhir Paşa ve Paris sefiri Sâlih Münir Paşa ve çeşitli ülkelerin elçilik erkânı başta gelmektedir. Nigâr Hanım 1905'te ilk büyük seyahatini gerçekleştirip Ahmed Cevdet Paşa'nın kızı Emine Semiye Hanım'ın davetiyle Serez'e gitti. 1908'de Serez seyahatini tekrarladı. Oradan Viyana'ya geçerek bir müddet sanatoryumda tedavi gördükten sonra Macaristan'daki akrabalarını ziya-

ret edip yurda döndü. Bedensel ve ruhsal rahatsızlıklarına iyi geldiği için seyahati daima sevmiş olan Nigâr Hanım 1909'da Mısır, İtalya, Fransa ve Romanya'yı gezdi. 1910'da Viyana'da bir ameliyatın ardından Fransa'ya geçti; 1912'de tekrar Paris'e gitti, 1914 yılında son defa yurt dışına çıkarak Peşte ve Viyana'yı ziyaret etti.

1912'den sonra açığa çıkan millî felâketler, ferdî bir duygu tarzı ve aristokrat çeşnili bir hayat tarzı olan Nigâr Hanım'ın topluma yönelmesine sebep oldu. Balkan Harbi esnasında o da diğer aydın kadınlar gibi konferanslar verdi, hamâsî şiirlerini okuyarak halkın millî duygularını harekete geçirmeye çalıştı, askerlere yatak yorgan yetiştirmek için başlatılan kampanyaya katıldı. Vatanî duygularla yazdığı şiirlerini *Elhân-ı Vatan* isimli küçük bir kitapta bir araya getirdi (1916). Ancak I. Dünya Savaşı ümitsizliğinin artmasına sebep oldu. Bu yıllarda malî kaynakları yoktu ve babasının ölümünden sonra bağlanan maaş Meşrutiyet'in ilânıyla kesintiye uğramıştı. Enver Paşa'nın eşi Nâciye Sultan tarafından bağlatılan maaş da sık sık kesintiye uğruyordu. Geniş çevresine rağmen yalnızlık duygusundan bir türlü kurtulamayan Nigâr Hanım hânedan üyelerinden gördüğü ilgiyi en büyük tesellisi olarak değerlendiriyordu. Ömrünün son yıllarında Maarif Nezâreti tarafından kendisine yapılan bir mektep müdürlüğü teklifini önce reddettiyse de ardından bu göreve başladı. Fakat savaş yıllarının salgın hastalığı tifüze yakalandı. Kaldırıldığı Şişli Etfal Hastahanesi'nde 1 Nisan 1918'de vefat etti, Rumelihisarı Kayalar Mezarlığı'nda annesiyle babasının kabirleri arasında toprağa verildi. Nigâr Hanım'ın mezarı yol yapımı sebebiyle iki defa değiştirilerek bu gün Âşiyân Mezarlığı'nda bulunduğu yere alınmıştır.

Nigâr Hanım, yazı hayatına on dört yaşında iken erkek kardeşi Ali'nin ölümü üzerine söylediği bir mersiye ile başlamıştır. Son eseri de Âtıfpaşazâde Rauf Bey'in ölümü için yazdığı mersiye. İlk şiir ve sanat zevkini, hâfızasında birçok beyit bulunan annesi ile beste yapabilecek derecede müzikle vâkıf babasından aldığı düşünülebilir. Batı'dan Victor Hugo, Alphonse de Lamartine ve Alfred de Musset başta olmak üzere Fransız romantiklerinin etkisi altında kaldı. Fuzûlî, Nedîm ve Şeyh Galib gibi divan şairleriyle çağdaşlarından Recâizâde Mahmud Ekrem ve Abdülhak Hâmid'i beğendiğini ve Leylâ Hanım, Fıtnat Hanım, Esad Muhlis Paşa divanlarını çok

okuduğunu kaydeder. Ailece görüştükleri Ahmed Midhat Efendi'den teşvik ve takdir görmüştür. Cenab Şahabeddin'i takdir ettiğini söylemekle beraber *Aks-i Sedâ*'da yer alanların bir kısmı dışında şiirleri Servet-i Fünûn özelliklerini taşımaz. Bu bakımdan Tanzimat ve Servet-i Fünûn edebiyatları arasında bir "ara nesil" sanatçısı olarak düşünülmelidir. Recâizâde Mahmud Ekrem dairesinde kalmış olan Nigâr Hanım'ın duygusal, samimi ve lirik bir şiiri vardır. M. Fuad Köprülü, Nigâr Hanım'ı kendisinden önce eser vermiş kadın şairlerden ayırarak onu samimiyetiyle üstün bulur ve sanatı itibarıyla onların hepsinden büyük olduğunu belirtir (*Bugünkü Edebiyat*, s. 297).

Kadın ediplerin az olduğu, olanların da erkek adları arkasına gizlendiği bir dönemde Nigâr Hanım, gerçek kimliğini saklamadan duygularını samimiyetle ifade ettiği Avrupaî tarzda eserler vermesi, şiirlerinin yabancı dillere çevrilmesi, Avrupa basınında tanınması, çeşitli yabancı dilleri bilmesi, uzun yıllar salonunda seçkin bir sanatkâr zümresini ağırlaması, sosyal yaşantısı bakımından farklı ve yeni bir imaj oluşturmaya modernleşme sürecinin "öncü" Türk kadınları arasında yer alır. II. Meşrutiyet'ten sonra değişen edebî beğeni Nigâr Hanım'ın şöhretinin azalmasına ve esasen çok güçlü olmayan şiirinin giderek unutulmasına sebep olmuştur.

Nigâr Hanım hikâye, tiyatro, çeviri, mensure, mektup, makale, anı, sohbet, deneme gibi türlerde de eser vermiş ve kitaplarının bir kısmında bunları tür ayırımına gitmeden bir araya getirmiştir. Yazı hayatı *Hanımlara Mahsus Gazete*, *Mürüvvet*, *Ma'lûmât*, *Servet-i Fünûn*, *Edebiyât-ı Umûmiyye Mecmuası*, *Utârid*, *Şehbal*, *Pul* gibi, bir kısmında Üryan Kalb takma adını kullandığı çeşitli dergi ve gazetelerle iç içe ilerledi. Özellikle bir süre için başyazarlığını da yaptığı *Hanımlara Mahsus Gazete* etrafında edebî hayatının renkli ve zengin bir dönemini geçirdi.

Ferdî ve romantik bir kimlik sergilediği eserlerinde mutsuzluk, anlaşılmama, kendini anlatamama, sevmeye ve sevilme ihtiyacı, marazî bir duygusallıkla iç içe örülen tutkulu aşk, tabiata sığınma daima ön plandadır. Metafizik endişeye dönüşemeyen bir ölüm ürperisi, annelik, çocuğun ve kadının eğitimi, yurt sevgisi de şiirlerinin ve nesirlerinin temel konularını oluşturur. Kadın meseleleri üzerinde hassasiyetle durmakla beraber kadın ve erkek arasında her alandaki eşitliğe inanmayan Nigâr

Nigâr Hanım, babası Macar Osman Paşa, annesi Emine Rifâti Hanım, eşi İhsan Bey ve üç oğlu ile

Hanım, feminizmin kadın ve erkeğin birlikte eğitimiyle gerçekleşebileceğini kabul etmektedir. Bu tavrıyla o dönem feminizminin *Hanımlara Mahsus Gazete* üzerinden takdim edilen ılımlı kanadında yer almaktadır. Millî felâketlerin kuvvetle hissedildiği Balkan ve I. Dünya savaşları yıllarında yine romantik karakterli olmakla birlikte savaştan şikâyet, acıma, hayır duyguları, vatan ve asker sevgisi, yer yer "Türk" adı anılmakla birlikte daha ziyade "Osmanlı" olarak terennüm edilen millete hayranlık temaları bu dönem şiirlerinde ön plana çıkar.

Eserleri. 1. *Efsûs* (I. kısım, İstanbul 1304, İstanbul 1308). On dört yaşından itibaren yazdığı şiir ve nesirleri içeren bu kitap küçük hacmine rağmen onu şöhrete ulaştırmıştır. Eserin ilk baskısında yer alan yirmi dört parçadan on altısı nazım, sekizi nesirdir. Divan tarzında yazılmış münâcâtların, na'ıların, methiyelerin, gazel ve şarkıların yanı sıra yeni tarzda kaleme alınmış şiirler nesir parçaları ve tercümelerle bir araya getirilmiştir. Daha ziyade şiirlerde dikkat çeken dil kusurları, vezin ve söyleyiş acemiliklerine rağmen eser bir kadının ruhunun samimi duygularını yansıtmaması bakımından dönemi için önemli ve yenidir. 2. *Efsûs* (II. kısım, İstanbul 1306). Doksan yedi şiirin bulunduğu eser Mehdi Efendi'ye ait bir takrizle başlar, Nigâr Hanım'ın daha önce yayımlanmış şiirlerinin yanı sıra hiç yayımlanmamış şiirlerini de içerir. Şair bu eserinde de divan tarzı şiirlerinin yanında Tanzimat döneminin şiir yeniliklerini denemeyi sürdürmektedir. 3. *Nîran* (İstanbul 1312). Manzum ve mensur olarak iki kısımdan meydana gelmektedir. Yayım tarihi Edebiyyât-ı Cedîde dönemine denk düşmekle beraber bu eserde divan ve Tanzimat dönemi şiir özellikleri görülmektedir. 4. *Aks-i Sedâ* (İstanbul 1316). Edebiyyât-ı Cedîde'nin şekil ve muhteva özelliklerini taşıyan, Nigâr Hanım'ın en olgun eseri sayılabilecek bu çalışmada nazım ve nesir olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Burada divan tarzı örnekler azalmış, dil ve ifade kusurları ayıklanmıştır. Nigâr Hanım'ın asıl nesri de bu eserde ortaya çıkar. Parçaların çoğu mensure, deneme ve hikâye özelliklerini aynı anda taşıyan metinlerdir. 5. *Safahât-ı Kalb* (İstanbul 1317). *Hanımlara Mahsus Gazete*'de tefrika edildikten üç yıl sonra kitap haline getirilen eser on dokuz mektuptan ibarettir. Vak'ası, zaman, mekân ve şahıs kadrosu bakımından eserin bir roman olarak kabul edilmesi mümkünse de döneminde "aşk mektupları" olarak tak-

dim edilmiştir. 6. *Elhân-ı Vatan* (İstanbul 1332). Nigâr Hanım'ın vatanî-hamâsî şiirlerinin toplandığı bu eser Esirgeme Derneği adına bastırılmıştır. Coşkun bir vatan ve millet sevgisinin hissedildiği *Elhân-ı Vatan*'da vezin ve kafiye endişesinin gösterişli bir eda ve ihtişamlı bir kelime kadrosu ile bir araya gelmesi yüzünden haşivler çoğalmıştır.

Nigâr Hanım'ın bunlardan başka *Gurûve* adlı, döneminde sahneye konmuş fakat yayımlanmamış bir tiyatro eseriyle *Te'sîr-i Aşk* adlı bir başka tiyatro eseri (Olca Öner-toy tarafından yeni harflere çevrilerek yayımlanmıştır, Ankara 1978), dergilerde kalmış şiirleri ve nesirleri de bulunmaktadır. Tamamı yirmi defter olduğu anlaşılan günlüklerinden on üç defter Âşîyan Müzesi'nde muhafaza edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Nigâr bint Osman, *Günlükler*, Âşîyan Müzesi, I-XIII; a.mlf., *Hayatının Hikâyesi*, İstanbul 1959; Mustafa Reşid, *Muharrerât-ı Nisvân*, İstanbul 1313, s. 129; *Kadınlarımızın İçtimâları*, İstanbul 1328; Ruşen Eşref [Ünaydın], "Hâtıralar ve Tahassüsler: Nigâr bint Osman Hanımefendi", *Geçmiş Günler*, İstanbul 1919, s. 68-75; a.mlf., *Diyorlar ki* (haz. Şemseddin Kutlu), Ankara 1972, s. 19-28; Köprülüzâde M. Fuad, "Nigâr Hanım", *Bugünkü Edebiyat*, İstanbul 1924, s. 297-303; Refik Ahmet Sevengil, *Meşrutîyet Tiyatrosu*, İstanbul 1968, s. 101; Emel Aşa, *1928'e Kadar Türk Kadın Mecmuaları* (yüksek lisans tezi, 1989), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, I-III; Taha Toros, *Mazi Cenneti*, İstanbul 1992, s. 182-183; *İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası* (haz. Zehra Toska v.dğr.), İstanbul 1993, tür.yer.; Şefika Kurnaz, *Balkan Harbinde Kadınlarımızın Konuşmaları*, İstanbul 1993; Nazan Bekiroğlu, *Şair Nigâr Hanım*, İstanbul 1999, a.mlf., "Efsûs'un İkinci Kısım, Ebûzzîya Tevfik ve Bir Yayımcılık Macerası", *Dergâh*, sy. 50, İstanbul 1994, s. 7-8; P. Kappert, "Nigâr Hanım, Dichterin und Dame von Welt ausgehen den Osmanischen Reich", *Frauen, Bilder und Gelehrte*, İstanbul 2002, s. 333-345; Cenab Şahabeddin, "Tedkikat-ı Edebiyye: Nîran", *Mekteb*, IV/41, İstanbul 1896, s. 645-646; Mehmed Rauf, "Aks-i Sedâ", *SF*, XVII/440 (1315/1899), s. 378-380; "Hanımlarımızın Nümâyîş-i Vatanperverânesi", *Tanin*, sy. 1513, İstanbul 2 Şubat 1328 / 15 Şubat 1913; Yahya Kemal [Beyatlı], "Nigâr Hanımefendi", *Nevsâl-i Milli*, sy. 4, İstanbul 1914, s. 4; Raif Necdet, "İki Mersiye Arasında", *Utârid*, I/13, İstanbul 10 Nisan 1335 / 10 Nisan 1919, s. 195-196; Süleyman Nazif, "Nigâr Hanım", *SF*, CI/1575 (1926), s. 354-358; Kâmil Yazgıç, "Şair Nigâr Hanım", *Vakit*, İstanbul 2 Şubat 1944; Hikmet Feridun Es, "Tanımadığımız Meşhurlar: Nigâr Hanım", *Akşam*, İstanbul 30 Mayıs 1945 - 10 Haziran 1945 [sekiz tefrika]; Abdülhak Şinasi Hisar, "Geçmiş Zaman Edipleri: Nigâr binti Osman [I-II]", *TY*, nr. 263 (1956), s. 444-448; sy. 264 (1957), s. 530-534; Fevziye Abdullah Tansel, "Nigâr Hanımın Takma Adı: Üryan Kalb", *KAM*, sy. 3 (1976), s. 20-23; Olca Öner-toy, "Nigâr Hanım ve Tesîr-i Aşk", *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, sy. 7, Ankara 1976, s. 233-273; Neşrin Mo-

ralı, "Şair Nigâr Hanımın Son Şiiri ve M. Rauf Bey", *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, sy. 4, İstanbul 1981, s. 41-43; Zeyneb Sa'd Zağlûl Ebû Sine, "Hümûmü'l-vaṭan fî's-şif'r Nigâr bint 'Osman", *Mecelletü Külliyyeti'l-âdâb*, LVIII/2, Kahire 1998, s. 129-164; Anwar Ahmad, "Nigâr Dergisinin İsmine Esin Kaynağı Olan Türk Şairi Nigâr Bint-i Osman", *DTCFD*, XL/1-2 (2000), s. 88-95.

NAZAN BEKİROĞLU

NİGARİ

(نگاری)

(ö. 1886)

Nakşibendî şeyhi, şair.

Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinde Zengzur kasabasının Ciciimli köyünde dünyaya geldi. Doğum tarihi olarak 1212 (1797), 1220 (1805) ve 1230 (1815) yılları kaydedilmektedir. Bölgede Ciciimli Seyyidleri diye tanınan, ocaklı ve büyük itibar sahibi olan ailesi VI. (XII.) yüzyılda Horasan'dan Karabağ'a gelip yerleşen, Hz. Hasan soyundan Seyyid Muhammed Şemseddin Akabâlî'ye ulaşır. Adı Hamza olup Mîr Paşa diye tanınan Seyyid Rükneddin Efendi'nin oğludur. Nigârî mahlasını tahsil sırasında kendisine yardım eden Nigâr adlı bir hanıma şükran borcunu eda için almıştır. Mîr Hamza, Hacı Hamza Nigârî, Seyyid Nigârî, Nigârî-i Karabağî diye tanınır.

Altı aylık iken babası öldürülen Nigârî, çocukluğunda okuma yazmaya ilgi göstermeyerek ata binip silâhla oynamayı tercih etti. Annesinin ısrarıyla on beş yaşından sonra köyünden ayrılmı Karakaş'ta Mahmud Efendi adlı bir âlimden ders almaya başladı, ardından Şekî'ye giderek Şikest Abdullah Efendi'den ders okudu. Daha sonra Hâlid el-Bağdâdî'den hilâfet alıp bölgeye dönerek irşad faaliyetine başlayan İsmâil Şîrvânî'ye intisap etti. Şikest Abdullah Efendi'nin öğrencisi iken rüyasında Hz. Ali'nin ona Sivas'a gidip İsmâil Şîrvânî'ye intisap etmesini emrettiği, huzuruna çıktığında şeyhin ona, "Ne mutlu mürşidi şâh-ı velâyet olana" dediği nakledilmektedir. Onun İsmâil Şîrvânî'ye ne zaman ve nerede intisap ettiği konusunda kesin bilgi bulunmamaktadır. Şeyh Şâmil'in mürşidi olduğunun anlaşılması üzerine Ruslar tarafından bir süre hapsedilen ve kurtulduktan sonra 1827'de Ahıska'ya gidip aynı yıl Anadolu'ya gelen İsmâil Şîrvânî'nin dört yıl Amasya'da kaldıktan sonra Sivas'a geçtiği, dokuz yıl burada ikamet ettiği ve daha sonra Amasya'ya gittiği bilinmektedir. Bu durumda Nigârî'nin İsmâil Şîrvânî'ye 1830 yılından sonraki bir tarihte intisap ettiği söylenebilir.